

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 (2011)

Barnets rätt till frihet från alla former av våld

Översättning december 2012

Reviderad mars 2014

Originalspråk: Engelska

FN:S KOMMITTÉ FÖR BARNETS RÄTTIGHETER

CRC/C/GC/13

18 april 2011

Barnombudsmannen

Box 22106

104 22 Stockholm

Telefon: 08-692 29 50

info@barnombudsmannen.se

www.barnombudsmannen.se

Innehåll

I. Inledning.....	4
II. Syfte.....	7
III. Våld i barnets liv.....	8
IV. Rättslig analys av artikel 19.....	9
A. Artikel 19, punkt 1.....	9
B. Artikel 19, punkt 2.....	21
V. Tolkning av artikel 19 mot bakgrund av konventionen som helhet.....	27
VI. Ram för nationell samordning rörande våld mot barn.....	29
VII. Resurser för genomförande och behovet av internationellt samarbete.....	33

I. Inledning

1. I artikel 19 står följande.

”1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.”

2. Skälet till denna allmänna kommentar. Kommittén för barnets rättigheter (i fortsättningen kallad kommittén) utfärdar denna allmänna kommentar till artikel 19 i konventionen om barnets rättigheter (i fortsättningen kallad konventionen) mot bakgrund av att omfattningen och intensiteten av det våld som utövas mot barn är oroväckande. Åtgärder för att få slut på våldet måste kraftigt förstärkas och utvidgas för att effektivt sätta stopp för dessa vanor, som äventyrar både barns utveckling och samhällets möjligheter att hantera konflikter utan våld.

3. Översikt. Denna allmänna kommentar baseras på följande grundläggande antaganden och observationer.

- a) ”Inget våld mot barn är motiverat, och allt våld mot barn kan förebyggas.”¹
- b) Ett barnrättsbaserat synsätt på vården och skyddet av barn kräver ett paradigmskifte i riktning mot att respektera och främja mänsklig värdighet och barnets fysiska och psykiska integritet som rättighetsbärande individ, i stället för att i första hand uppfatta barn som ”offer”.
- c) Begreppet värdighet kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare och som unik och värdefull mänsklig varelse med en individuell personlighet, egna behov och intressen, och personlig integritet.
- d) Principen om rättssäkerhet ska gälla fullt ut för barn, på samma sätt som för vuxna.
- e) Barnets rätt att bli hörd och att få sina synpunkter beaktade måste respekteras systematiskt i alla beslutsprocesser, och barnets egenmakt och deltagande ska vara centrala i vård av barn och i strategier och program för skydd av barn.

¹ Rapport från den oberoende experten för FN:s studie om våld mot barn (A/61/299), punkt 1.

- f) Barns rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet i alla frågor som rör eller påverkar dem måste respekteras. Det gäller särskilt när de är offer för våldsbrott, men också i alla förebyggande åtgärder.
- g) Primärprevention genom offentlig hälso- och sjukvård, utbildning, socialtjänst och andra tillvägagångssätt är av yttersta vikt när det gäller alla former av våld.
- h) Kommittén är medveten om den centrala ställning som familjer och släktingar intar när det gäller vård och skydd av barn och förebyggande av våld. Icke desto mindre ser kommittén att majoriteten av våldet sker inom familjen och att det därför krävs insatser och stöd när barn blir offer för umbäranden och svårigheter som drabbar, eller uppstår i, familjer.
- i) Kommittén är också medveten om det utbredda och kraftiga våld som riktas mot barn i statliga institutioner och av statliga aktörer, till exempel skolor, förskolor, boenden, polisförvar och rättsliga institutioner som kan likställas med tortyr och mord av barn samt det våld mot barn som utövas av väpnade grupper och nationella militära styrkor.

4. Definition av våld. I den mening som avses i denna allmänna kommentar innebär "våld" "alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försummelse, misshandel eller utnyttjande, däribland sexuella övergrepp", som anges i artikel 19.1 i konventionen. Begreppet våld har här valts för att omfatta alla de former av skador på barn som anges i artikel 19.1, i enlighet med den terminologi som används i FN-studien av våld mot barn från 2006, även om de andra begreppen som används för att beskriva olika typer av skador (skada, övergrepp, vanvård eller försummelse, misshandel och utnyttjande) väger lika tungt.² I allmänt språkbruk förstås ofta med begreppet våld enbart fysisk skada och/eller avsiktlig skada. Kommittén understryker emellertid ytterst kraftfullt att valet av begreppet våld i denna allmänna kommentar inte på något sätt får tolkas som ett förringande av den påverkan icke-fysiska och/eller icke avsiktliga former av skada (exempelvis vanvård och psykisk misshandel) har på barnet, och inte heller av behovet av att åtgärda dem.

5. Staternas skyldigheter och familjens och andra aktörers ansvar. Hänvisningarna till "konventionsstaterna" avser konventionsstaternas skyldigheter att ta sitt ansvar gentemot barn inte bara på nationell nivå, utan också på regional och kommunal nivå. Dessa särskilda skyldigheter är tillbörlig aktsamhet och skyldigheten att förhindra våld och brott mot de mänskliga rättigheterna, skyldigheten att skydda barn som är brottsoffer eller vittnen från kränkningar av de mänskliga rättigheterna, skyldigheten att utreda och straffa de ansvariga och skyldigheten att ge tillgång till upprättelse i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Oavsett om våld äger rum eller ej har konventionsstaterna en positiv och aktiv skyldighet att stödja och hjälpa föräldrar och andra omvårdare att inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser och med hänsyn till den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets optimala utveckling (artikel 18 och 27). Dessutom ska konventionsstaterna säkerställa att alla personer som inom ramen för sitt arbete är ansvariga för förebyggande av, skydd mot och reaktion på våld, liksom alla personer inom rättsväsendet, tillgodoser barnens behov och respekterar deras rättigheter.

² Översättningar av konventionen till andra språk innefattar inte nödvändigtvis exakta motsvarigheter till det engelska begreppet "violence".

6. Tillkomsten av allmän kommentar nr 13. Denna allmänna kommentar bygger på de riktlinjer som kommittén gav i sin översyn av konventionsstaternas rapporter och i sina sammanfattande slutsatser, rekommendationerna från de allmänna diskussionsdagarna om våld mot barn år 2000 och 2001, allmän kommentar nr 8 (2006) om barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra former av grym eller förnedrande bestraffning, samt referenser till ämnet våld i andra allmänna kommentarer. Denna allmänna kommentar uppmärksammar rekommendationerna i 2006 års rapport från den oberoende experten för Förenta Nationernas studie om våld mot barn (A/61/299) och uppmanar konventionsstaterna att utan dröjsmål genomföra dessa rekommendationer. Den påtalar de detaljerade riktlinjer som anges i Guidelines for the Alternative Care of Children (riktlinjer för alternativ vård av barn).³ Den bygger också vidare på kompetens och erfarenheter från FN-organ, regeringar, ickestatliga organisationer, lokala organisationer, utvecklingsorgan och barnen själva i syfte att genomföra artikel 19 i praktiken.⁴

7. Artikel 19 i sitt sammanhang. Kommittén noterar följande.

- a) Artikel 19 är en av många bestämmelser i konventionen som direkt berör våld, och kommittén är även medveten om att det fakultativa protokollet om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution och det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter har direkt relevans för artikel 19. Enligt kommittén är artikel 19 dock den mest centrala bestämmelsen för diskussioner och strategier som syftar till att i ett bredare perspektiv hantera och eliminera alla former av våld inom ramen för konventionen.
- b) Artikel 19 har stark koppling till en rad bestämmelser i konventionen utöver dem som direkt berör våld. Förutom de artiklar som innehåller rättigheter som anses utgöra konventionens principer (se avsnitt V i denna allmänna kommentar) måste genomförandet av artikel 19 även ske mot bakgrund av artikel 5, 9, 18 och 27.
- c) Barnets rätt till respekt för sin mänskliga värdighet, sin fysiska och psykiska integritet och till lika skydd enligt lagen erkänns också i andra internationella och regionala människorättsinstrument.
- d) Genomförandet av artikel 19 kräver samarbete inom och mellan nationella, regionala och internationella organ, mekanismer och FN-organ för de mänskliga rättigheterna.
- e) Framför allt krävs samarbete med generalsekreterarens särskilda representant för att bekämpa våld mot barn, som har mandat att främja genomförandet av rekommendationerna i Förenta Nationernas studie om våld mot barn i nära samarbete med medlemsstaterna och ett stort antal partner, inklusive FN-organ och organisationer, organisationer i civilsamhället och barn, för att skydda barnets rätt till frihet från alla former av våld.

³ Generalförsamlingens resolution 64/142, bilaga.

⁴ Se riktlinjerna för rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott, Ekonomiska och sociala rådets resolution 2005/20, bilaga).

8. Spridning. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna sprider denna allmänna kommentar på bred front till myndigheter, föräldrar, andra omvårdare, barn, yrkesorganisationer, lokalsamhällen och civilsamhället i stort. Alla kanaler för spridning bör användas, däribland tryckta medier, internet och barns egna kommunikationsvägar. Detta kommer att kräva översättningar till relevanta språk, inklusive teckenspråk, punktskrift och lättlästa format för barn med funktionsnedsättning. Det kräver också att det finns kulturellt anpassade och barnvänliga versioner tillgängliga, att man arrangerar workshops och seminarier, inrättar stöd med inriktning på olika åldrar och funktionsnedsättningar för att diskutera de konsekvenser som kommentaren får och hur man på bästa sätt kan genomföra dess rekommendationer, och att den införlivas i utbildningen av alla yrkesutövare som arbetar för och med barn.

9. Rapporteringskrav enligt konventionen. Kommittén hänvisar konventionsstaterna till de rapporteringskrav som redovisas i de fördragsspecifika riktlinjerna för rapportering (CRC/C/58/Rev.2 och Corr.1), i allmän kommentar nr 8 (punkt 53) och i kommitténs slutsatser som antogs efter dialog med företrädare för konventionsstaterna. Denna allmänna kommentar befäster och specificerar de åtgärder som konventionsstaterna förväntas ge information om i de rapporter som ska lämnas enligt artikel 44 i konventionen. Kommittén rekommenderar också att konventionsstaterna inkluderar information om de framsteg som gjorts med att genomföra rekommendationerna från Förenta Nationernas studie om våld mot barn (A/61/299, punkt 116). Rapporteringen bör omfatta de lagar och andra regler som tagits fram för att förbjuda våld och ingripa på lämpligt sätt när våld inträffar, och även de åtgärder som vidtagits för att förebygga våld, öka medvetenheten, och främja positiva, våldsbefriade relationer. I rapporterna bör det dessutom specificeras vem som har ansvaret för barnet och familjen vid varje steg av ett ingripande (inklusive förebyggande åtgärder), vad det ansvaret omfattar, i vilket skede och under vilka omständigheter som yrkesutövare kan ingripa och hur olika sektorer arbetar tillsammans.

10. Ytterligare informationskällor. Kommittén uppmanar också FN-organ, nationella institutioner för mänskliga rättigheter, ickestatliga organisationer och andra behöriga organ att tillhandahålla relevant information till kommittén om vilken rättslig ställning alla former av våld har, i vilken utsträckning de förekommer, och hur långt man kommit med att undanröja dem.

II. Syfte

11. Syftet med denna allmänna kommentar är

- a) att vägleda konventionsstaterna i att förstå sina skyldigheter enligt artikel 19 i konventionen att förbjuda, förhindra och bemöta alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande av barn, exempelvis sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, en eller flera rättsliga företrädarens eller annan persons, inklusive statliga aktörers, vård,
- b) att beskriva de lagstiftande, rättsliga, administrativa, sociala och pedagogiska åtgärder som konventionsstaterna måste vidta,
- c) att motverka isolerade, splittrade och reaktiva initiativ som är inriktade på vård och skydd av barn och som bara har haft en begränsad effekt på förebyggande och undanröjande av alla former av våld,

- d) att främja en helhetssyn när det gäller genomförandet av artikel 19, som utgår från konventionens övergripande perspektiv på att säkerställa barnets rättigheter till överlevnad, värdighet, välbefinnande, hälsa, utveckling, delaktighet och icke-diskriminering – rättigheter vilkas förverkligande hotas av att våld förekommer,
- e) att ge konventionsstaterna och andra parter en grund för utvecklandet av en samordnande ram för att undanröja våld genom breda, barnrättsbaserade omsorgs- och skyddsåtgärder,
- f) att understryka behovet av att alla konventionsstater snabbt vidtar åtgärder för att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 19.

III. Våld i barnets liv

12. Utmaningar. Kommittén noterar och välkomnar de många initiativ som utarbetats av regeringar och andra för att förhindra och bemöta våld mot barn. Trots alla dessa ansträngningar är dock de befintliga initiativen i allmänhet otillräckliga. De rättsliga ramarna i de flesta stater är fortfarande inte tillräckliga för att förbjuda alla former av våld mot barn, och där lagstiftning finns är ofta tillämpningen bristfällig. Utbredda sociala och kulturella attityder och sedvänjor gör att man har överseende med våld. De åtgärder som vidtas får begränsad effekt på grund av brist på kunskap, data och förståelse av våld mot barn och dess grundorsaker, på grund av reaktiva insatser som fokuserar på symptom och konsekvenser i stället för orsaker, och på grund av att strategierna är splittrade där de borde vara integrerade. De resurser som avsätts för att åtgärda problemet är otillräckliga.

13. De mänskliga rättigheterna är tvingande. Att åtgärda och undanröja den vitt spridda förekomsten och incidenterna av våld mot barn är konventionsstaternas skyldighet enligt konventionen. Att förebygga alla former av våld, och därigenom säkerställa och främja barnets grundläggande rätt till respekt för sin mänskliga värdighet och fysiska och psykiska integritet, är avgörande för att främja barnets samtliga rättigheter i konventionen. Alla andra argument som presenteras här förstärker detta tvingande krav på mänskliga rättigheter, men ersätter det inte. Strategier och system för att förhindra och bemöta våld måste därför utgå från barnets rättigheter, och inte från barnets välfärd. (Se punkt 53 för mer information.)

14. Samhällsutveckling och barnens bidrag En respektfull och stöttande miljö för barnuppfostran fri från våld hjälper barn att förverkliga sina individuella personligheter och utvecklas till sociala, ansvarsfulla och aktivt bidragande medborgare i lokalsamhället och samhället i stort. Forskning visar att barn som inte har upplevt våld och som får utvecklas på ett sunt sätt är mindre benägna att agera våldsamt, både som barn och som vuxna. Att förebygga våld i en generation minskar sannolikheten för att det ska förekomma i nästa. Genomförandet av artikel 19 är därför en mycket viktig strategi för att minska och förebygga alla former av våld i alla samhällen och för att "främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor" och "frihet, rättvisa och fred i världen" för "människosläktet", i vilket barnen har en plats och ett värde som är lika stort som de vuxnas (se konventionens inledning).

15. Överlevnad och utveckling – den förödande effekten av våld mot barn. Barnens överlevnad och deras "fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling" (artikel 27.1) påverkas särskilt negativt av våld, på följande sätt.

- a) De kort- och långsiktiga hälsokonsekvenserna av våld mot barn och situationer där barn far illa är allmänt kända. De omfattar dödliga skador,

icke-dödliga skador (som kan leda till funktionsnedsättning), fysiska hälsoproblem (till exempel försämrad tillväxt, senare hjärt- och leversjukdomar och sexuellt överförbara infektioner), försämrad kognitiv förmåga (till exempel försämrade studie- och arbetsprestationer), psykiska och emotionella konsekvenser (som känslor av att vara avvisad och övergiven, anknytningsstörning, trauma, rädsla, oro, osäkerhet och nedbruten självkänsla), mental ohälsa (som ångest och depression, hallucinationer, minnesstörningar och självmordsförsök) och hälsofarliga beteenden (som narkotikamissbruk och tidig sexuell debut).

b) Utvecklingsrelaterade och beteendemässiga konsekvenser (som skolfrånvaro och aggressiva, antisociala, självdestruktiva och interpersonellt destruktiva beteenden) kan bland annat leda till försämrade relationer, avstängning från skolan och lagöverträdelser. Det finns bevis för att exponering för våld ökar barnets risk för att drabbas av ytterligare övergrepp och för en ackumulering av våldsupplevelser, inklusive våld i senare parrelationer.⁵

c) Effekten på barn, särskilt ungdomar, av auktoritära strategier eller "nolltolerans" från statens sida som reaktion på våldsamt beteende hos barn är ytterst destruktiv, eftersom det är en straffåtgärd som återigen gör barn till offer genom att bemöta våld med mer våld. Sådana strategier präglas ofta av allmänhetens oro över medborgarnas säkerhet och av den stora uppmärksamhet som dessa frågor får i massmedier. Statliga strategier för den allmänna säkerheten måste noggrant överväga vilka de grundläggande orsakerna är till att barn begår brott, för att hitta en väg ut ur en ond cirkel där våld återgäldas med mer våld.

16. Kostnaden för våld mot barn. De mänskliga, sociala och ekonomiska kostnaderna för att förvägra barnen deras rätt till skydd är enorma och oacceptabla. De direkta kostnaderna kan omfatta sjukvård, juridiska och sociala insatser och alternativ vård. De indirekta kostnaderna kan omfatta eventuella bestående skador eller funktionsnedsättning, psykologiska kostnader eller andra effekter på offrets livskvalitet, tillfälliga eller varaktiga avbrott i utbildning, och produktivitetsförluster i barnets fortsatta liv. De omfattar också kostnader kopplade till det straffrättsliga systemet till följd av att barn som upplevt våld begår brott. De sociala kostnaderna för en demografisk obalans på grund av diskriminerande selektiva aborter av flickor är höga och får potentiella konsekvenser i form av ökat våld mot flickor, inklusive bortförande, barnäktenskap och påtvingade äktenskap, människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld.

IV. Rättslig analys av artikel 19

A. Artikel 19, punkt 1

1. "... alla former av ..."

17. Inga undantag. Kommittén har konsekvent hävdats ståndpunkten att alla former av våld mot barn, hur lindriga de än är, är oacceptabla. "Alla former av fysiskt eller psykiskt våld" lämnar inte utrymme för någon grad av legaliserat våld mot barn. Frekvens, skadans svårighetsgrad och uppsåt att skada är inga nödvändiga förutsättningar för definitionen av våld. Konventionsstaterna kan hänvisa till sådana faktorer i åtgärdsstrategier för att tillåta

⁵Se Paulo Sérgio Pinheiro, oberoende expert för FN:s generalsekreterares studie om våld mot barn, *World Report on Violence against Children* (Genève, 2006), s. 63–66.

väl avvägda reaktioner för barnets bästa, men definitioner får inte på något sätt urholka barnets absoluta rätt till mänsklig värdighet och fysisk och psykisk integritet genom att beskriva vissa former av våld som rättsligt eller socialt acceptabla.

18. Behovet av definitioner baserade på barnets rättigheter. Konventionsstaterna måste upprätta nationella normer för barnens välbefinnande, hälsa och utveckling, eftersom säkerställandet av dessa villkor är det yttersta målet för omvårdnad och skydd av barn. Tydliga operativa rättsliga definitioner krävs för de olika former av våld som anges i artikel 19 för att förbjuda alla former av våld i alla miljöer. Dessa definitioner måste ta hänsyn till den vägledning som ges i denna allmänna kommentar, måste vara tillräckligt tydliga för att vara användbara, och bör vara tillämpliga för olika samhällen och kulturer. Ansträngningar att standardisera definitioner internationellt (för att underlätta datainsamling och gränsöverskridande utbyte av erfarenheter) bör uppmuntras.

19. Former av våld – översikt. Följande icke uttömmande förteckningar över former av våld gäller alla barn i alla miljöer och på väg mellan olika miljöer. Barn kan uppleva våld från vuxna, och våld kan också förekomma bland barn. Dessutom skadar vissa barn sig själva. Kommittén är medveten om att olika former av våld ofta förekommer samtidigt och att de kan spänna över fler än en av de kategorier som för enkelhets skull används här. Både pojkar och flickor riskerar att utsättas för alla former av våld, men våldet har ofta en könsaspekt. Till exempel kan flickor uppleva mer sexuellt våld i hemmet än pojkar medan det å andra sidan är troligare att pojkar möter och upplever våld inom det straffrättsliga systemet. (Se också punkt 72b om våldets genusaspekter.)

20. Vanvård eller försumlig behandling. Vanvård innebär underlåtenhet att uppfylla barnens fysiska och psykiska behov, att inte skydda dem mot fara eller att underlåta att utnyttja vård, födeleregistrering eller andra tjänster när de som är ansvariga för barnens omvårdnad har medel, kunskap och tillgång till tjänster för att göra det. Det omfattar

- a) fysisk vanvård: underlåtenhet att skydda barnet från skada,⁶ bland annat genom brist på tillsyn, eller underlåtenhet att tillgodose barnets grundläggande behov, till exempel tillräcklig föda, husrum, kläder och grundläggande sjukvård
- b) psykisk eller känslomässig vanvård: bland annat avsaknad av emotionellt stöd och kärlek, kronisk uppmärksamhet gentemot barnet, omvårdare som är ”psykiskt otillgängliga” genom att negligera små barns tecken eller signaler, och exponering för våld i parrelationer, narkotika- eller alkoholmissbruk
- c) vanvård av barnens fysiska eller psykiska hälsa: vägran att ge tillgång till nödvändig sjukvård
- d) pedagogisk vanvård: underlåtenhet att följa lagar som kräver att omvårdare ska se till att deras barn får utbildning genom skolgång eller på annat sätt

⁶ Konventionsstaterna är även skyldiga att stödja vårdnadshavare för att undvika olyckor (artikel 19 och 24.2e).

- e) övergivande: ett bruk som är ett stort problem, och som i vissa samhällen i oproportionerligt hög grad drabbar bland annat utomäktenskapliga barn och barn med funktionsnedsättning.⁷

21. Psykiskt våld. "Psykiskt våld", så som det används i konventionen, definieras ofta som psykisk misshandel, psykiska övergrepp, verbala kränkningar och känslomässiga övergrepp eller emotionell vanvård, vilket kan omfatta

- a) alla former av varaktiga skadliga interaktioner med barnet, exempelvis att förmedla till barnen att de är värdelösa, oälskade, oönskade, utsatta för fara eller bara av värde för att tillgodose någon annans behov
- b) att skrämja, terrorisera och hota, att utnyttja och förleda, att avvisa och stöta bort, att isolera, negligera och favorisera
- c) att vägra ge känslomässig respons, att försumma den psykiska hälsan, de medicinska behoven och utbildningsbehoven
- d) förolämpningar, tillmälen, förödmjukelser, nedvärderingar, förlöjliganden och att såra barnets känslor
- e) exponering för våld i hemmet
- f) att placeras i isolering eller under förödmjukande eller förnedrande förhållanden i förvar
- g) psykisk mobbning och pennalism⁸ utövad av vuxna eller andra barn, bland annat via informations- och kommunikationsteknik (IKT) som mobiltelefoner och internet (så kallad "nätmobbning").

22. Fysiskt våld. I detta ingår dödligt och icke-dödligt fysiskt våld. Kommittén anser att fysiskt våld omfattar

- a) all kroppslig bestraffning och alla andra former av tortyr, grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
- b) fysisk mobbning och pennalism utförd av vuxna och av andra barn.

23. Barn med funktionsnedsättning kan vara utsatta för särskilda former av fysiskt våld som

- a) tvångssterilisering, särskilt flickor

⁷ I många länder överges barn eftersom föräldrar och omvårdare som lever i fattigdom inte har råd att försörja dem. Enligt definitionen är vanvård en försummelse av föräldrarna att ge omsorg till sitt barn när föräldrar har råd att tillgodose dess behov. Kommittén har ofta uppmanat konventionsstaterna att "ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran" (artikel 18.2 i konventionen).

⁸ "Pennalism" (eng. *hazing*) avser ritualer och andra handlingar som innefattar trakasserier, våld eller förödmjukelse som används för att initiera en person i en grupp.

b) våld förklätt till behandling (till exempel elektrokonvulsiv behandling (ECT) och elchocker som används som "aversionsterapi" för att kontrollera barnets beteende)

c) att avsiktligt tillfoga barn funktionsnedsättning i syfte att utnyttja dem för tiggeri på gator eller på andra platser.

24. Kroppslig bestraffning. I allmän kommentar nr 8 (punkt 11), definierar kommittén "kroppslig" eller "fysisk" bestraffning som all bestraffning där fysiskt våld används och är avsett att orsaka smärta eller obehag, hur lindrig graden än är. Det mesta handlar om att slå ("smälla till", "daska till", "smiska") barn med handen eller med ett redskap, till exempel piska, käpp, bälte, sko eller träsked. Men det kan också handla om att till exempel sparka, skaka eller kasta barnen, klösa, nypa, bita dem, dra dem i håret eller örfila dem, prygla dem, tvinga barnen att stanna kvar i obekväma ställningar, bränna, skälla dem eller tvinga dem att äta. Enligt kommittén är kroppslig bestraffning förnedrande, utan undantag. Andra särskilda former av kroppslig bestraffning finns förtecknade i rapporten från den oberoende experten för Förenta Nationernas studie om våld mot barn (A/61/299, punkt 56, 60 och 62).

25. Sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande. Sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande omfattar

a) att förmå eller tvinga ett barn att delta i någon olaglig eller psykiskt skadlig sexuell aktivitet⁹

b) att använda sig av barn för kommersiellt sexuellt utnyttjande

c) att använda sig av barn för framställning av ljudinspelningar eller bilder av sexuella övergrepp på barn

d) barnprostitution, sexuellt slaveri, sexuellt utnyttjande i samband med resor och turism, trafficking (inom och mellan länder) och handel med barn för sexuella ändamål och tvångsäktenskap. Många barn görs till offer för sexuella handlingar som inte åtföljs av fysiskt tvång men som ändå är psykiskt påträngande, exploaterande och traumatiska.

26. Tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Detta inkluderar alla former av våld mot barn för att framtvunga en bekännelse, för att utomrättsligt straffa barn för olagligt eller oönskat beteende, eller för att tvinga barn att delta i aktiviteter mot sin vilja och tillämpas ofta av polismän och tjänstemän inom brottsbekämpningen, personal på ungdomshem och andra institutioner, samt personer som har makt över barn, inklusive ickestatliga beväpnade aktörer. Offer är ofta barn som är marginaliserade, utsatta eller diskriminerade och som saknar skydd av vuxna med ansvar för att försvara deras rättigheter och tillgodose barnets bästa. Detta inbegriper unga lagöverträdare, gatubarn, barn som tillhör minoriteter och ursprungsbefolkningar, samt

⁹ Sexuella övergrepp omfattar alla slags sexuella handlingar som en vuxen utsätter ett barn för, mot vilka barnet är berättigat till skydd genom straffrätten. Sexuella handlingar betraktas även som ett övergrepp när de begås av ett barn mot ett annat barn, om barnet som begår gärningen är betydligt äldre än offret eller använder tvång, hot eller andra påtryckningsmedel. Sexuella handlingar mellan barn anses inte som sexuella övergrepp om barnen är äldre än den åldersgräns som konventionsstaten har definierat för samtycke till sexuella handlingar.

ensamkommande barn. Brutaliteten i dessa handlingar medför ofta livslånga fysiska och psykiska skador och social stress.

27. Våld bland barn. Detta inkluderar fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, ofta genom mobbning, som utövas av barn, ofta grupper av barn, mot andra barn, vilket inte bara skadar barnets fysiska och psykiska integritet och välbefinnande på kort sikt utan ofta har en allvarlig inverkan på barnets utveckling, utbildning och sociala integration på medellång och lång sikt. Dessutom får det våld som utövas av ungdomsgäng allvarliga konsekvenser för barnen, vare sig de är offer eller deltagare. Även om det är barnen som är aktörer så spelar de vuxna som är ansvariga för barnen en avgörande roll i alla försök att på lämpligt sätt bemöta och förhindra sådant våld, genom att säkerställa att åtgärderna inte förvärrar våldet genom att man intar ett bestraffande förhållningssätt och bemöter våld med våld.

28. Självskadebeteende. Detta omfattar ätstörningar, bruk och missbruk av narkotika, självtillfogade skador, självmordstankar, självmordsförsök och genomförda självmord. Själv mord bland ungdomar bekymrar kommittén särskilt.

29. Skadliga sedvänjor. Dessa omfattar bland annat

- a) kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av straff
- b) kvinnlig könsstympning
- c) amputationer, bindning, ärrning bränning, brännmärkning
- d) våldsamma och förnedrande initiationsriter, tvångsmatning av flickor, gödning, oskuldskontroll (undersökning av flickors könsorgan)
- e) tvångsäktenskap och barnäktenskap
- f) "hedersbrott", "vedergällning" genom våldshandlingar (där tvister mellan olika grupper får gå ut över barnen till de berörda parterna), dödsfall och våld relaterade till hemgift
- g) anklagelser om "trolldom" och besläktade skadliga sedvänjor som "andeutdrivning"
- h) uvulektomi och tandutdragning.

30. Våld i massmedierna. Massmedierna, särskilt kvälls- och skandalpressen, fokuserar gärna på chockerande händelser och skapar därigenom en vinklad och stereotyp bild av barn, särskilt barn eller ungdomar i utsatta situationer, som ofta skildras som våldsamma eller brottsliga bara därför att de kanske uppträder eller klär sig på ett annorlunda sätt. Sådana sensationslystet stereotypa skildringar banar väg för statlig politik som bygger på repressiva åtgärder som kan omfatta våld som en reaktion på påstådda eller verkliga förseelser från barn och ungdomars sida.

31. Våld via informations- och kommunikationsteknik.¹⁰ Risker när det gäller skyddet av barn vid användning av informations- och kommunikationsteknik (IKT) omfattar följande överlappande områden.

- a) Sexuella övergrepp mot barn i syfte att framställa både ljudinspelningar och bilder på övergrepp mot barn underlättas genom internet och annan IKT.
- b) Processen att ta, framställa, tillåta att ta, distribuera, visa, inneha eller göra reklam för sexuella fotografier eller pseudofotografier (figurinterpolering) och videor på barn, samt sådana som hånar ett enskilt barn eller kategorier av barn.
- c) Barn som användare av IKT:
 - i) Som mottagare av information kan barn utsättas för faktiskt eller potentiellt skadliga annonser, skräppost, sponsring, personinformation och innehåll som är aggressivt, våldsamt, hatiskt, vinklat, rasistiskt, pornografiskt¹¹, ovälkommet eller vilseledande.
 - ii) I kontakt med andra genom IKT kan barn mobbas, trakasseras eller utsättas för stalkning (barn som "lockas bort") och/eller tvingas, luras eller övertalas att möta främlingar utanför internet, att bli utsatta för grooming för sexuella syften och/eller lämna ut personlig information.
 - iii) Som aktörer kan barn mobba eller trakassera andra, spela spel som negativt påverkar deras psykiska utveckling, skapa och ladda upp olämpligt sexuellt material, ge vilseledande information eller råd, delta i olaglig nedladdning, dataintrång, hasardspel, ekonomiska bedrägerier eller terrorism.¹²

32. Institutioners och systems kränkningar av barnets rättigheter. Myndigheter på alla statliga nivåer, som är ansvariga för att skydda barn från alla sorters våld, kan direkt eller indirekt orsaka skada genom att sakna verk samma medel för att genomföra förpliktelse i konventionen. Försummelserna kan bestå i att man inte antar eller reviderar lagstiftning och andra bestämmelser, eller att man inte tillhandahåller tillräckliga materiella och tekniska resurser, personal och kapacitet för att fastställa, förebygga och bemöta våld mot

¹⁰ Informationsteknik som internet och mobiltelefoner har stor potential som positiva redskap för att skydda barn från fara och som ett sätt att rapportera misstänkt eller faktiskt våld eller situationer där barn far illa. En skyddande miljö måste skapas genom reglering och övervakning av informationsteknik, där det bör ingå att förstärka barns förmåga att använda denna teknik på ett säkert sätt.

¹¹ Exponering för pornografi kan leda till en ökning av sexuella övergrepp mellan barn, eftersom barn som utsätts för pornografi "prövar" sådant som de har sett i praktiken med yngre barn, eller sådana som de lätt kan komma i kontakt med och har kontroll över.

¹² Informationen är hämtad från en tabell som tagits fram av EUKids Online project, återgiven i AUPs in Context: Establishing Safe and Responsible Online Behaviours (Becta, 2009), s. 6. Se även Riodeklarationen och Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents (handlingsplan för att förebygga och stoppa sexuellt utnyttjande av barn och ungdomar). Den finns tillgänglig på <http://iii.congressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>.

barn. Det är också en försummelse när åtgärder och program inte tilldelas tillräckliga medel för att bedöma, övervaka och utvärdera framsteg eller tillkortakommanden hos de åtgärder som vidtagits för att få ett slut på våld mot barn. Yrkesutövare kan även genom att begå vissa handlingar missbruka barnets rätt till frihet från våld, till exempel när de verkställer sina åtaganden på ett sätt som bortser från barnets bästa, barnets åsikter och målen för barnets utveckling.

2. ”medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård ...”

33. Definition av ”omvårdare” Samtidigt som kommittén respekterar den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga och progressiva autonomi, anser den att alla människor under 18 års ålder icke desto mindre är eller borde vara ”i någons vård”. Barn kan befinna sig i ett av tre tillstånd: de kan vara emanciperade¹³, under primära eller ställföreträdande omvårdares ansvar, eller ha staten som de facto-omvårdare. Definitionen av ”omvårdare”, som i artikel 19.1 benämns som ”föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård”, omfattar personer med tydligt erkänt juridiskt, yrkesetiskt eller kulturellt ansvar för barnets säkerhet, hälsa, utveckling och välfärd, främst föräldrar, familjehemsföräldrar, adoptivföräldrar, omvårdare enligt kafalah i islamisk rätt, förmyndare, släktingar och medlemmar i samhällsgemenskapen, utbildnings-, skol- och förskolepersonal, barnskötare som är anställda av föräldrar, ledare för fritidsaktiviteter och idrottstränare (inklusive ungdomsgruppsledare), arbetsgivare eller förmän på arbetsplatser och institutionspersonal (statlig eller ickestatlig) i ställningen som omvårdare – till exempel ansvariga vuxna inom hälso- och sjukvård, systemet för unga lagöverträdare, dagverksamhet eller boenden. I fallet med ensamkommande barn är det staten som i praktiken är omvårdare.

34. Definition av omvårdnadsmiljöer. Omvårdnadsmiljöer är platser där barn tillbringar tid under tillsyn av sin ”permanent” huvudsakliga omvårdare (till exempel en förälder eller vårdnadshavare), eller en ställföreträdande eller ”temporär” omvårdare (till exempel en lärare eller ungdomsgruppsledare) under kortare eller längre tidsperioder, vid upprepade tillfällen eller bara en gång. Det är vanligt att barn ofta och flexibelt rör sig mellan olika omvårdnadsmiljöer, men det är fortfarande den huvudsakliga omvårdaren, antingen direkt eller via samordning och samarbete med en ställföreträdande omvårdare, som ansvarar för deras säkerhet när de rör sig mellan miljöerna (till exempel till och från skolan, eller när barnet hämtar vatten, bränsle, mat eller foder till djur). Barn anses också ”stå under vård/omsorg” av en primär eller ställföreträdande omvårdare även om det inte finns fysisk uppsikt över dem i omvårdnadsmiljön, som till exempel när de leker utom synhåll eller surfar på internet utan uppsikt. Vanliga omvårdnadsmiljöer är familjehem, skolor och andra utbildningsinrättningar, barnomsorg under småbarnsåren, fritidshem, fritids-, idrotts-, kultur- och rekreationsfaciliteter, samt religiösa inrättningar. Vid medicinska inrättningar, rehabiliterings- och vårdfaciliteter, på arbetsplatsen, och i rättsliga miljöer står barn under vård av yrkesutövare eller statliga aktörer, som måste se till barnets bästa och säkerställa barnets rätt till skydd, välmående och utveckling. En tredje typ av miljö där skyddet av barn, deras välmående och deras utveckling också måste säkras, är

¹³ I linje med kommitténs tidigare rekommendation till konventionsstaterna att höja åldern för giftermål till 18 år för både flickor och pojkar (allmän kommentar nr 4 (2003) om ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 20), och med tanke på deras särskilda sårbarhet för skadlig behandling, anser kommittén att artikel 19 även gäller barn under 18 år som har uppnått myndighet eller emancipation genom barnäktenskap och/eller tvångsäktenskap.

bostadsområden, lokalsamhällen och läger eller bosättningar för flyktingar och människor som har tvingats lämna sina hem på grund av konflikter eller naturkatastrofer.¹⁴

35. Barn utan uppenbara primära eller ställföreträdande omvårdare. Artikel 19 gäller även barn som saknar primär eller ställföreträdande omvårdare, eller någon annan person som anförtros barnets skydd och välmående, till exempel barn i barnledda hushåll, gatubarn, barn till migrerande föräldrar eller ensamkommande barn utanför sina ursprungsländer.¹⁵ Konventionsstaten är skyldig att ta ansvar som de facto-omvårdare eller "den som har barnet i sin vård", även om dessa barn inte befinner sig i fysiska omvårdnadsmiljöer som barnhem, gruppboenden eller inrättningar som drivs av ickestatliga institutioner. Konventionsstaten är skyldig "att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd" (artikel 3.2) och att "säkerställa alternativ omvårdnad" till "ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö" (artikel 20). Det finns olika sätt att garantera dessa barns rättigheter. Helst ska det ske i form av familjeliknande omvårdnadsarrangemang, som måste granskas noggrant med avseende på risken att barnen utsätts för våld.

36. Våldsutövare. Barn kan utsättas för våld av primära eller ställföreträdande omvårdare eller av andra som deras omvårdare inte skyddar dem mot (till exempel grannar, andra barn och främlingar). Barn löper även risk att utsättas för våld i många miljöer där yrkesutövare och statliga aktörer ofta har missbrukat sin makt över barn, som på skolor, barnhem, polisstationer eller rättsliga institutioner. Alla dessa förhållanden omfattas av artikel 19, som inte är begränsad till våld som utövas av omvårdare i ett personligt sammanhang.

3. "skall ta ..."

37. "Skall ta" är ett begrepp som inte lämnar något utrymme för konventionsstaterna att agera efter eget godtycke. I enlighet med detta är konventionsstaterna strängt förpliktigade att vidta "alla lämpliga åtgärder" för att genomföra denna rättighet för alla barn fullt ut.

4. "alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder"

38. Allmänna genomförande- och uppföljningsåtgärder. Kommittén riktar konventionsstaternas uppmärksamhet på allmän kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av konventionen om barnets rättigheter.¹⁶ Kommittén hänvisar även konventionsstaterna till allmän kommentar nr 2 (2002) om rollen för oberoende nationella institutioner för mänskliga rättigheter i arbetet med att främja och skydda barnets rättigheter. Dessa genomförande- och uppföljningsåtgärder är viktiga för att förverkliga artikel 19.

39. "Alla lämpliga ... åtgärder". Med uttrycket "lämpliga" avses den omfattande mängd åtgärder inom alla statliga sektorer som måste användas och ha faktisk verkan för att

¹⁴ Förenta Nationernas studie om våld mot barn beskriver miljöer där våld mot barn äger rum. Se även de detaljerade riktlinjer som finns tillgängliga i Guidelines for the Alternative Care of Children (riktlinjer för alternativ vård av barn).

¹⁵ Enligt definitionen i kommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005), punkt 7.

¹⁶ Se i synnerhet punkt 9 (omfattning av åtgärder som behövs), 13 och 15 (angående återtagande av reservationer och reservationers berättigande) samt 66 och 67 (spridning av konventionen).

förebygga och bemöta alla former av våld. ”Lämpliga” får inte tolkas som att vissa våldsformer kan godtas. Det krävs ett integrerat, sammanhållet, sektorsövergripande och samordnat system som införlivar alla de åtgärder som har fastställts i artikel 19.1 i alla de insatser som räknas upp i punkt 2. Isolerade program och aktiviteter som inte integreras i hållbara och samordnade statliga strategier och infrastrukturer kommer att ha begränsad effekt. Det är avgörande att barn kan delta under framtagandet, uppföljningen och utvärderingen av de åtgärder som har beskrivits här.

40. ”Lagstiftningsåtgärder” avser å ena sidan lagstiftning, inklusive budget, och å andra sidan genomförande- och verkställandeåtgärder. De omfattar nationella, regionala och kommunala lagar och alla relevanta förordningar, som definierar ramar, system, mekanismer och roller och ansvarområden för berörda myndigheter och behöriga tjänstemän.

41. Konventionsstater som ännu inte har gjort det måste

- a) ratificera konventionens två fakultativa protokoll och andra internationella och regionala instrument för mänskliga rättigheter som ger skydd för barn, inklusive konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll, och konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,
- b) granska och återkalla förklaringar och reservationer som står i motsättning till konventionens mål och syfte, eller som på annat vis står i motsättning till internationell rätt,
- c) stärka samarbetet med fördragsorgan och andra människorättsmekanismer,
- d) granska och ändra inhemsk lagstiftning i enlighet med artikel 19 och dess genomförande inom ramen för konventionens helhetssyn, inrätta en omfattande strategi för barnets rättigheter och säkerställa absolut förbud mot alla former av våld mot barn under alla förhållanden, samt effektiva och lämpliga påföljder för förövare,¹⁷
- e) anslå tillräckliga budgetmedel för att genomföra lagstiftning och alla andra åtgärder som har antagits för att få slut på våld mot barn,
- f) säkerställa att barn som är brottsoffer och vittnen till brott får skydd samt tillgång till upprättelse och gottgörelse i verklig mening,
- g) säkerställa att relevant lagstiftning ger barn tillräckligt skydd när det gäller medier och IKT,
- h) inrätta och genomföra sociala program för att främja optimal positiv barnuppfostran, genom att med hjälp av integrerade tjänster ge nödvändigt stöd åt barnet och de som har barnet i sin vård,

¹⁷ När det gäller ”påföljder” exkluderar begreppet ”förövare” barn som skadar sig själva. Behandlingen av barn som skadar andra barn måste vara utbildande och terapeutisk.

- i) genomföra lag och rättsprocesser på ett barnanpassat sätt, inklusive att barn har tillgång till rättsmedel när deras rättigheter kränks,
- j) inrätta och stödja en självständig nationell institution för barns rättigheter.

42. Administrativa åtgärder bör återspegla statens skyldigheter att inrätta policyer, program, gransknings- och tillsynssystem som behövs för att skydda barnet från alla former av våld. Dessa inbegriper följande.

a) På nationella och regionala myndighetsnivåer:

- i) Inrätta en statlig funktion för samordning av strategier och tjänster för skydd av barn.
- ii) Definiera roller, ansvarsområden och förhållanden mellan berörda parter eller myndighetsgemensamma styrgrupper så att de kan leda och granska genomförandeorgan på nationella och regionala nivåer och utkräva ansvar av dem..
- iii) Säkerställa att decentralisering av tjänster sker på ett sätt som skyddar deras kvalitet, ansvarsskyldighet och jämlika fördelning.
- iv) Införa systematiska och transparenta budgetprocesser för att tilldelade resurser för skydd av barn, inklusive förebyggande åtgärder, ska användas på bästa sätt.
- v) Inrätta ett heltäckande och tillförlitligt nationellt datainsamlingssystem för att säkerställa systematisk uppföljning och utvärdering av system (konsekvensanalyser), tjänster, program och resultat med utgångspunkt i indikatorer som följer universella standarder, men som har justerats och vägleds av lokalt fastställda mål och syften.
- vi) Stödja nationella institutioner för mänskliga rättigheter och främja inrättandet av specifika befogenheter för barnets rättigheter, till exempel barnombudsmän, där sådana ännu inte finns.¹⁸

b) Inom offentliga institutioner, yrkesinstitutioner och det civila samhällets institutioner:

- i) Utarbeta och genomföra (genom deltagandeprocesser som uppmuntrar egenansvar och hållbarhet)
 - a. barnskyddspolicyer som gäller inom ett eller flera organ,
 - b. yrkesetiska koder, protokoll, samförståndsavtal och omvårdnadsstandarder för alla barnomvårdnadstjänster och -miljöer (exempelvis förskolor, skolor, sjukhus, idrottsföreningar och boenden).

¹⁸ Se allmän kommentar nr 2, i synnerhet punkterna 1, 2, 4 och 19.

- ii) Engagera akademiska undervisnings- och utbildningsinrättningar med avseende på initiativ för skydd av barn.
- iii) Främja bra forskningsprogram.

43. Sociala åtgärder bör återspegla det statliga åtagandet att förverkliga barnets rättigheter till skydd och tillhandahålla grundläggande och riktade tjänster. De kan initieras och genomföras både av statliga aktörer och av civilsamhällets aktörer under statens ansvar. Sådana åtgärder innefattar följande:

a) Socialpolitiska åtgärder för att minska risken för, och förebygga, våld mot barn, till exempel

- i) att integrera barnomvårdnads- och barnskyddsåtgärder i de vanliga socialpolitiska systemen
- ii) att fastställa och förebygga faktorer och omständigheter som hindrar sårbara grupper tillgång till tjänster och deras fullständiga åtnjutande av sina rättigheter (till exempel barn som tillhör ursprungsbefolkningar och minoriteter samt barn med funktionsnedsättning)
- iii) strategier för minskad fattigdom, inklusive ekonomiskt och socialt stöd till familjer i riskzonen
- iv) policyer för allmän hälsa och säkerhet, bostäder, sysselsättning och utbildning
- v) att förbättra tillgången till hälso- och sjukvård, sociala välfärdstjänster och rättsliga tjänster,
- vi) barnanpassad stadsplanering ("Barnvänliga städer")
- vii) att minska efterfrågan och tillgången på alkohol, olagliga droger och vapen
- viii) att samarbeta med massmedier och IKT-industrin för att utforma, främja och genomdriva globala standarder för skydd och omvårdnad av barn
- ix) ta fram riktlinjer för att skydda barn från information och material i massmedier som inte respekterar barnets mänskliga värdighet och integritet, avskaffa stigmatiserande språk, avstå från att sprida rapporter om händelser i familjen eller i annat sammanhang som påverkar ett barn och som kan leda till att han eller hon görs till offer en andra gång, samt främja specialiserade undersökningsmetoder som grundar sig på användandet av olika slags resurser och som kan granskas av alla berörda parter
- x) att ge barn möjligheter att uttrycka sina åsikter och förväntningar i medier, och att inte bara engagera dem i barnprogram, utan även i produktion och sändning av all slags information, till exempel som

reportrar, analytiker och kommentatorer för att bidra till att ge allmänheten en rättvisande bild av barn och barndom.

b) Sociala program för att stödja barnet individuellt, och för att stödja barnets familj och andra omvårdare i att tillhandahålla optimal och positiv barnuppfostran, till exempel:

i) för barn: barnomsorg, utvecklande småbarnsomsorg och barnomsorg efter skolan, barn- och ungdomsgrupper och -föreningar, rådgivningsstöd till barn med svårigheter (till exempel självskadebeteende), avgiftsfria hjälptelefoner för barn dygnet runt med utbildad personal, omsorg i fosterfamiljer som granskas regelbundet

ii) för familjer och andra omvårdare: samhällsbaserade självhjälpsgrupper för att hantera psykosociala och ekonomiska problem (till exempel föräldraskaps- och mikrolånsgrupper), socialt bistånd till stöd för familjers levnadsstandard, inklusive direkta bidrag till barn från en viss ålder, rådgivningsstöd till omvårdare som har svårigheter med att hitta arbete, med boende eller med barnuppfostran, terapeutiska program (inklusive självhjälpsgrupper) för att ge bistånd till omvårdare med problem i form av våld i hemmet, beroende av alkohol eller narkotika, eller med andra behov relaterade till den mentala hälsan.

44. Utbildningsåtgärder bör bemöta attityder, traditioner och sedvänjor som tolererar och främjar våld mot barn. De bör uppmuntra till öppen diskussion om våld, inklusive genom engagemang från medier och det civila samhället. De bör stärka barnets vardagsfärdigheter, kunskap och deltagande, och öka kunnandet och förmågorna hos omvårdare och yrkesutövare som står i kontakt med barn. De kan initieras och genomföras både av statliga aktörer och av civilsamhällets aktörer under statens ansvar. I dessa ingår bland annat följande.

a) *För alla intressenter:* informationsprogram till allmänheten, inklusive medvetandehöjande kampanjer med hjälp av opinionsbildare och medier, främja positiv barnuppfostran och bekämpa negativa samhällsattityder som tolererar eller uppmuntrar våld, sprida konventionen, denna allmänna kommentar och konventionsstaternas rapporter i barnvänliga och tillgängliga format, stödja åtgärder för att utbilda och ge råd om skydd när det gäller informations- och kommunikationsteknik.

b) *För barn:* tillhandahålla korrekt, tillgänglig och åldersanpassad information och förstärka vardagsfärdigheter och förmågan att skydda sig själv och hantera specifika risker, inklusive sådana som gäller IKT, och hur man utvecklar positiva kamratrelationer och bekämpar mobbning, förstärka barnets rättigheter i allmänhet – och i synnerhet rätten att bli hörd och få sina åsikter tagna på allvar – genom skolans läroplan och på andra sätt.

c) *För familjer och lokalsamhällen:* utbilda föräldrar och omvårdare om positiv barnuppfostran, ge korrekt och tillgänglig information om specifika risker och hur man ska lyssna på barn och ta deras åsikter på allvar.

d) *För yrkesutövare och institutioner (statens och det civila samhällets):*

- i) tillhandahålla grundläggande och rollspecifik utbildning i att se artikel 19 ur ett barnrättsperspektiv och att tillämpa den i praktiken, vid påbörjande av, och under, tjänst (även sektorsgemensamt, när det behövs) för yrkesutövare och lekmän som arbetar med och för barn (inklusive lärare på alla utbildningssystemets nivåer, socialarbetare, läkare, sjuksköterskor och andra yrkesutövare inom hälso- och sjukvården, psykologer, advokater, domare, polis, övervakare och fångvaktare, journalister, socialarbetare, omvårdare på boenden, statliga tjänstemän och offentliga ämbetsmän, tjänstemän i asyländanden, samt traditionella och religiösa ledare)
- ii) ta fram officiellt erkända certifieringsplaner i samarbete med utbildningsinrättningar och yrkesorganisationer i syfte att reglera och erkänna sådan utbildning
- iii) säkerställa att konventionen är en del av utbildningsläroplanen för alla yrkesutövare som förväntas arbeta med och för barn
- iv) stödja "barnvänliga skolor" och andra initiativ där bland annat respekt för barnets deltagande ingår
- v) främja forskning om omvårdnad och skydd av barn.

B. Artikel 19, punkt 2

"sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta ..."

45. Utbud av insatser. Ett barnskyddssystem med helhetssyn kräver att det tillhandahålls heltäckande och samordnade åtgärder som spänner över alla steg som fastställs i artikel 19.2, och där den enskilda konventionsstatens sociokulturella traditioner och rättsliga system beaktas.¹⁹

46. Förebyggande arbete. Kommittén betonar starkt att skydd av barn måste börja i proaktivt förebyggande av och ett uttryckligt förbud mot alla former av våld. Staterna är skyldiga att vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att vuxna med ansvar för omvårdnad, vägledning och uppfostran av barn ska respektera och skydda barnens rättigheter. I förebyggande arbete ingår folkhälsoåtgärder och andra åtgärder för att positivt främja respektfull och våldsbefriad barnuppfostran för alla barn, och för att inrikta sig på grundorsakerna till våld på alla nivåer när det gäller barn, familj, förövare, lokalsamhälle institution och samhälle. Betoning på allmänt (primärt) och riktat (sekundärt) förebyggande måste alltid vara av största vikt i framtagandet och genomförandet av system för skydd av barn. Förebyggande åtgärder ger bäst resultat på lång sikt. Åtagandet att förebygga minskar emellertid inte statens skyldigheter att faktiskt bemöta våld när det förekommer.

47. I det förebyggande arbetet ingår bland annat följande åtgärder.

- a) För alla intressenter:

¹⁹ Den detaljerade vägledningen i Guidelines for the Alternative Care of Children (riktlinjer för alternativ omvårdnad av barn) bör också beaktas vid varje stadium.

- i) Ifrågasätta attityder som befäster tolerans för och overseende med våld i alla dess former, inklusive maktobalanser som beror på till exempel kön, ras, hudfärg, religion, etniskt eller socialt ursprung, eller funktionsnedsättning.
 - ii) Sprida information om konventionens positiva helhetsyn när det gäller att skydda barn genom konstruktiva allmänna kampanjer, skolor och kamratutbildning, familj, lokalsamhälle och institutionella utbildningsinitiativ, yrkesutövare och yrkessammanslutningar, ickestatliga organisationer och civilsamhället.
 - iii) Utveckla partnerskap med alla samhällssektorer, inklusive barnen själva, ickestatliga organisationer och medier.
- b) *För barn:*
- i) Registrera alla barn för att underlätta deras tillgång till tjänster och upprättelseförfaranden.
 - ii) Stödja barnen i att skydda sig själva och sina kamrater genom att de är medvetna om sina rättigheter och utvecklar sociala färdigheter, samt genom åldersanpassade strategier för ökad delaktighet.
 - iii) Genomföra mentorsprogram som engagerar ansvarsfulla och pålitliga vuxna för barn som fastställs behöva extra stöd utöver vad deras omvårdare ger.
- c) *För familjer och samhällen:*
- i) Stödja föräldrar och omvårdare i att, med utgångspunkt i kunskap om barnets rättigheter, barns utveckling och tekniker för positiv disciplin, förstå, ta till sig och genomföra god barnuppfostran så att familjers förmåga att ge barn omsorg i en säker miljö stöds.
 - ii) Tillhandahålla tjänster före och efter barnets födelse, hembesöksprogram, utvecklingsprogram under tidig barndom och program som hjälper missgynnade grupper att skaffa sig en inkomst.
 - iii) Stärka kopplingarna mellan psykiatri, missbruksbehandling och barnskyddsmyndigheter.
 - iv) Tillhandahålla avlastningsprogram och familjestödcentra för familjer som har särskilt svåra omständigheter.
 - v) Tillhandahålla skyddsboenden och kriscentrum för föräldrar (huvudsakligen kvinnor) som har upplevt våld i hemmet och deras barn.
 - vi) Ge hjälp åt familjen genom att vidta åtgärder som främjar familjesammanhållning och säkerställer barnets fullständiga utövande och åtnjutande av sina rättigheter under privata förhållanden, och som,

beroende på omständigheterna, avstår från otillbörlig inblandning i barns privata relationer och familjerelationer.²⁰

d) *För yrkesutövare och institutioner (statliga och det civila samhällets):*

- i) Med utgångspunkt i forskningsstudier och datainsamling identifiera möjligheter till förebyggande och informerande policyer och förfaranden.
- ii) Genomföra rättighetsbaserade policyer, förfaranden, och yrkesetiska koder och omsorgsstandarder för barnets skydd med hjälp av en process som präglas av deltagande.
- iii) Förebygga våld inom omsorgs- och rättskipningsmiljöer genom att bland annat ta fram och genomföra lokalt förankrade tjänster så att placering på institution eller i förvar endast används som en sista utväg, och endast om det är för barnets bästa.

48. Identifiering.²¹ I detta ingår att identifiera riskfaktorer för enskilda individer, för grupper av barn och för omvårdare (i syfte att få till stånd riktade och förebyggande initiativ) och att identifiera tecken på faktiska övergrepp (för att få till stånd ett lämpligt ingripande snarast möjligt). Detta kräver att alla som kommer i kontakt med barn är medvetna om riskfaktorer och indikatorer för alla former av våld, har fått vägledning i hur de ska tolka sådana indikatorer, och har nödvändig kunskap, vilja och förmåga att handla på lämpligt sätt (inklusive att ge akut skydd). Barn måste ges så många möjligheter som det går att signalera problem som är på väg att uppstå innan de når ett kritiskt skede, och vuxna måste känna igen och agera när det föreligger sådana problem, även om barnet inte uttryckligen ber om hjälp. Det krävs särskild vaksamhet när det gäller marginaliserade grupper av barn som görs särskilt sårbara av att de har ett annorlunda sätt att kommunicera, är orörliga, eller uppfattas som oförmögna, som i fallet med barn med funktionsnedsättningar. Skälig anpassning måste göras så att de kan kommunicera och signalera problem i samma utsträckning som andra.

49. Rapportering.²² För rapportering om våld rekommenderar kommittén starkt att alla konventionsstater tar fram stödmekanismer för barn, deras företrädare och andra. Det kan till exempel handla om avgiftsfria hjälptelefonlinjer dygnet runt, samt annan informations- och kommunikationsteknik. Informationen ska kunna lämnas i förtroende, och stödmekanismerna ska vara säkra och göras allmänt kända. I att inrätta rapporteringsmekanismer ingår: a) att tillhandahålla lämplig information för att underlätta anmälan, b) deltagande i utredningar och domstolsförhandlingar, c) att ta fram lämpliga procedurer för olika omständigheter och göra dessa allmänt kända för barn och allmänhet, d) att inrätta relaterade stödtjänster till barn och familjer, e) att utbilda och ge kontinuerligt stöd till personal för att ta emot och vidarebefordra informationen som

²⁰ FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna, allmän kommentar nr 17 (1989) om barnets rättigheter; Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, dom av den 24 mars 1988, serie A nr 130, punkt 81; Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Velásquez Rodríguez mot Honduras, dom i sak, den 10 januari 1989, serie C, nr 3, punkt 172.

²¹ Punkterna 48 ff. kan också tillämpas på informella och sedvanerättsliga system.

²² Se även Riktlinjer om rättskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott.

mottas genom rapporteringssystemen. Rapporteringsmekanismer måste vara knutna till, och framstå som, hjälpinriktade tjänster som erbjuder folkhälsostöd och socialt stöd, i stället för att utlösa åtgärder som främst är bestraffande. Barnets rätt att bli hörd och få sina åsikter tagna på allvar måste respekteras. I varje land ska rapportering av fall av, misstanke om, eller risk för våld krävas åtminstone av yrkesutövare som arbetar direkt med barn. När anmälningar görs i god tro måste det finnas förfaranden för att säkerställa att yrkesutövaren som anmäler skyddas.

50. Hänskjutande. Personen som tar emot rapporten bör ha klar vägledning och utbildning i när och hur ärendet ska hänskjutas till det organ som ansvarar för att samordna handläggningen. Därefter kan hänskjutanden mellan olika sektorer göras av utbildade yrkesutövare och administratörer när barn befinner sig i behov av skydd (omgående eller långsiktigt) och specialiserade stödtjänster. Yrkesutövare inom barnskyddssystemet behöver utbildas om samarbete mellan myndigheter och samarbetsprotokoll. I denna process ingår: a) en multidisciplinär bedömning av barnets, omvårdarnas och familjens behov, som de själva deltar i. Bedömningen ska efterfråga och beakta barnets åsikter, men också omvårdarnas och familjens åsikter, b) att låta barn, omvårdare och familj ta del av bedömningsresultaten, c) att hänvisa barnet och familjen till olika tjänsteinstanter för att tillgodose behoven och d) att följa upp och utvärdera om insatsen var korrekt.

51. Utredning. Utredningar av våld, antingen det har anmälts av barnet, en företrädare eller en extern part, måste göras av kvalificerade personer som har fått rollspecifik och heltäckande utbildning, och måste göras med utgångspunkt i barnets rättigheter och på ett barnmedvetet sätt. Utredningsförfaranden som är rigorösa, men som tar hänsyn till barnet, bidrar till att säkerställa att våldet kan fastställas på korrekt sätt och med bevis till administrativa, civilrättsliga, barnskyddande och straffrättsliga förfaranden. Det krävs största försiktighet för att undvika att utredningsförfarandet innebär ytterligare skada för barnet. Därför är alla parter skyldiga att be om och beakta barnets åsikter.

52. Behandling. Behandling är en av de många tjänster som behövs för att "främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning" för barn som har utsatts för våld, och den ska äga rum "i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet" (artikel 39). I detta avseende måste uppmärksamhet ges åt a) att be om barnets åsikter och att beakta dem, b) barnets säkerhet, c) det eventuella behovet av att omedelbart placera barnet på en säker plats och d) de förutsebara följderna av potentiella ingripanden när det gäller barnets långsiktiga välfärd, hälsa och utveckling. När övergrepp har konstaterats kan barnet behöva medicinsk vård, psykisk hälsovård, samt sociala och juridiska tjänster och stöd, liksom mer långsiktig uppföljning. Ett heltäckande utbud av tjänster bör göras tillgängliga, inklusive familjegruppsamtal och liknande. Tjänster och behandling för våldsförövare, särskilt sådana som utövat våld mot barn, behövs också. Barn som är aggressiva mot andra barn saknar ofta en omtänksam familj och en hänsynsfull samhällsgemenskap. De måste betraktas som offer för sina uppfostringsvillkor, som fyller dem med frustration, hat och aggressivitet. Utbildningsåtgärder måste ges prioritering och riktas mot att förbättra deras sociala attityder, kompetenser och beteenden. På samma gång måste dessa barns livsvillkor undersökas för att främja omvårdnad av och stöd till dem och till andra barn i familjen och grannskapet. När det gäller barn som skadar sig själva anses det vedertaget att detta är ett resultat av svår psykologisk stress och kan vara resultatet av våld från andra. Självskadebeteende bör inte kriminaliseras. Ingripanden måste vara stödjande och inte bestraffande på något sätt.

53. Uppföljning. Följande måste alltid vara klarlagt. a) vem som ansvarar för barnet och familjen, från rapportering och hänskjutande och ända fram till uppföljning, b) syftet med varje åtgärd som väljs – vilket måste diskuteras fullt ut med barnet och andra berörda

parter, c) detaljer, tidsfrister för genomförande och föreslagen tidslängd för eventuella ingripanden och d) mekanismer och datum för granskning, uppföljning och utvärdering av åtgärder. Kontinuitet mellan olika ingripandestadier är avgörande och detta uppnås bäst genom ett ärendehanteringsförfarande. För att hjälpen ska vara verksam får åtgärder som har beslutats genom en deltagandeprocess inte otillbörligen försenas. Uppföljningen ska med avseende på artikel 39 (rehabilitering och återanpassning), artikel 25 (regelbunden översyn av behandling och omhändertagande), artikel 6.2 (rätt till utveckling), och artikel 29 (utbildningsmål som innehåller avsikter och strävan efter utveckling). Barnets kontakt med båda föräldrar bör säkerställas i överensstämmelse med artikel 9.3, såvida detta inte strider mot barnets bästa.

54. Rättsligt ingripande.²³ Ett korrekt rättsligt förfarande måste alltid iakttas. I synnerhet måste skydd av barnet, barnets vidare utveckling och barnets bästa (liksom andra barns bästa, om det finns risk för att förövaren begår fler brott) stå i främsta rummet när beslut fattas, och den insats som medför minsta möjliga intrång ska väljas, i enlighet med vad omständigheterna kräver. Vidare rekommenderar kommittén att följande garantier respekteras.

- a) Barn och deras föräldrar bör få snabb och tillräcklig information av rättssystemet eller andra behöriga myndigheter (exempelvis polisen, migrationsmyndigheter, utbildningsväsendet, sociala myndigheter, eller hälso- och sjukvården).
- b) Barn som är offer för våld bör behandlas på ett barnanpassat och hänsynstagande sätt under rättsskipningen, med beaktande av deras personliga situation, behov, ålder, kön, funktionsnedsättning och mognadsnivå och med full respekt för deras fysiska, psykiska och moraliska integritet.
- c) Rättsligt ingripande bör när det är möjligt vara förebyggande och, förutom att förbjuda negativt beteende, proaktivt uppmuntra till positivt beteende. Rättsliga insatser bör utgöra en del av ett samordnat och integrerat tillvägagångssätt som spänner över olika sektorer, och som stöder och underlättar för andra yrkesutövare att arbeta med barn, omvårdare, familjer och samhällsgemenskaper, och öka tillgängligheten till all den omvårdnad och det skydd för barn som erbjuds.
- d) I alla förfaranden som gäller barn som har utsatts för våld måste snabbhetsprincipen tillämpas, samtidigt som rättssäkerhetsprincipen respekteras.

55. Rättsliga ingripanden kan bestå av följande:

- a) Anpassade medlande insatser som familjegruppsamtal, alternativa konfliktlösningsmekanismer, reparativ rättvisa och släktöverenskommelser (som hanteras av utbildade kontaktpersoner, där mänskliga rättigheter respekteras och ansvar kan utkrävas).

²³ Se även Europarådets ministerkommittés riktlinjer om barnvänlig rättsskipning, som antogs den 17 november 2010, riktlinjerna för rättsskipning i ärenden som rör barn som blivit offer för eller vittnen till brott och generalförsamlingens resolution 65/213.

- b) Ingripande från ungdoms- eller familjedomstol som leder till en specifik åtgärd för skydd av barn.
- c) Brottmålsförfaranden, som måste användas strikt för att avskaffa den vitt spridda tillämpningen av rättslig eller faktisk straffrihet, i synnerhet för statliga aktörer.
- d) Disciplinära eller administrativa åtgärder mot yrkesutövare för försumligt eller olämpligt beteende vid handläggning av fall där barn misstänkts ha utsatts för övergrepp (antingen interna förfaranden i yrkesorgan för överträdelse av etiska regler eller omsorgsstandarder, eller externa förfaranden).
- e) Domstolsbeslut för att säkerställa ersättning och rehabilitering för barn som har utsatts för olika former av våld.

56. När det är lämpligt bör domstolar och straffrättsliga förfaranden särskilt avsedda för ungdomar eller specialiserade på familjer inrättas för barn som är offer för våld. Detta kan innefatta inrättandet av specialenheter inom polisen, rättsväsendet och åklagarmyndigheten med möjlighet att anpassa domstolsförfarandet så att barn med funktionsnedsättning kan delta på jämlika och rättvisa villkor. Alla yrkesutövare som arbetar med och för barn och som är inblandade i sådana ärenden bör få specifik sektorsövergripande utbildning om rättigheter och behov för barn i olika åldersgrupper, samt om förfaranden som är anpassade för dem. När man arbetar sektorsövergripande måste de yrkesetiska sekretessbestämmelserna respekteras. Beslut om att ett barn ska skiljas från sina föräldrar eller sin hemmiljö får endast fattas när det är för barnets bästa (artikel 9 och artikel 20.1). Om förövarna är primära omvårdare är det dock ofta, så länge barnrättsgarantierna som räknas upp i punkt 54 upprätthålls, och beroende bland annat på hur allvarligt våldet är, bättre med insatser som har ett reparativt fokus, med social terapi och utbildning, än med rättsliga åtgärder som fokuserar på straff. Effektiva rättsmedel bör vara tillgängliga, inklusive ersättning till brottsoffer och tillgång till mekanismer för upprättelse och för överklagande eller oberoende anmälan.

57. Effektiva förfaranden. Som nämns i artikel 19.1 och 19.2, och som del av ett systembyggande tillvägagångssätt (se punkt 71), krävs det "effektiva förfaranden" för att säkerställa dessa åtgärders genomdrivande, kvalitet, relevans, tillgänglighet, effekt och effektivitet. I sådana förfaranden bör följande ingå.

- a) Tvärsektoriell samordning, med tilldelad befogenhet genom protokoll och samförståndsavtal efter behov.
- b) Utveckling och genomförande av systematisk och kontinuerlig datainsamling och analys.
- c) Framtagande och genomförande av en forskningsagenda.
- d) Framtagande av mätbara mål och indikatorer när det gäller politik, processer och resultat för barn och familjer.

58. Resultatindikatorer bör fokusera på barnets positiva utveckling och välbefinnande som rättighetsbärande person, och inte bara ha ett snävt fokus på våldets frekvens, förekomst, former och omfattning. Granskningar av barns dödsfall, granskningar av svåra skador, utredningar och systemgranskningar måste beaktas när de underliggande orsakerna till

våld fastställs och då korrigerande åtgärder rekommenderas. Forskning måste bygga på all tillgänglig internationell och nationell kunskap om skydd av barn och utnyttja tvärvetenskapligt och internationellt samarbete för att uppnå maximal komplementaritet. Se även punkt 72 j om ansvarsskyldighet när det gäller ramar för nationell samordning.

V. Tolkning av artikel 19 mot bakgrund av konventionen som helhet

59. Definition av ett barnrättsbaserat synsätt. Barnet är en rättighetsbärare, och respekten för barnets värdighet, liv, överlevnad, välfärd, hälsa, utveckling, deltagande och rätt till icke-diskriminering bör etableras och värnas som det främsta målet med konventionsstaternas barnpolitik. Detta förverkligas bäst genom att respektera, skydda och uppfylla alla rättigheter i konventionen (och dess fakultativa protokoll). Det kräver ett paradigmskifte, bort från ett synsätt på skydd av barn där barn uppfattas och behandlas som "objekt" som behöver hjälp och inte som rättighetsinnehavare med icke förhandlingsbara skydds rättigheter. Ett barnrättsbaserat synsätt är ett som främjar förverkligandet av rättigheterna för alla barn som de fastställs i konventionen genom att utveckla skyldighetsinnehavarnas kapacitet att uppfylla sina skyldigheter att respektera, skydda och uppfylla rättigheter (artikel 4) och rättighetsinnehavarnas kapacitet att göra gällande sina rättigheter, med ständig vägledning av rätten till icke-diskriminering (artikel 2), hänsyn till barnets bästa (artikel 3.1), rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), samt respekt för barnets åsikter (artikel 12). Barn har även rätt att få ledning och råd av omvårdare, föräldrar och medlemmar av samhällsgemenskapen i enlighet med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga när det gäller utövandet av sina rättigheter (artikel 5). Denna helhetssyn på barnets rättigheter lägger betoningen på att stödja barnets egna styrkor och resurser och alla sociala system som barnet utgör en del av: familj, skola, samhälle, institutioner, religiösa och kulturella system.

60. Artikel 2 (rätten till icke-diskriminering). Kommittén betonar att konventionsstaterna ska vidta adekvata åtgärder för att säkra varje barns rätt till skydd från alla former av våld "utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt". Detta innefattar diskriminering som grundar sig i fördomar mot kommersiellt sexuellt utnyttjade barn, barn i gatumiljöer eller unga lagöverträdare, eller fördomar på grund av barns klädsel och beteende. Konventionsstaterna måste bemöta diskriminering mot sårbara eller marginaliserade grupper av barn så som det beskrivs i punkt 72g i denna allmänna kommentar, och göra proaktiva ansträngningar för att säkerställa att dessa barn tillförsäkras sin rätt till skydd på samma sätt som andra barn.

61. Artikel 3 (barnets bästa). Kommittén betonar att tolkningen av vad som är barnets bästa måste stå i överensstämmelse med hela konventionen, inklusive skyldigheten att skydda barn från alla former av våld. Den får inte användas för att rättfärdiga förfaranden som strider mot barnets mänskliga värdighet och rätt till fysisk integritet, till exempel kroppsstraff och andra former av grym och förnedrande behandling. En vuxen persons bedömning av barnets bästa får inte ha företräde framför skyldigheten att respektera barnets alla rättigheter enligt konventionen. Kommittén vidhåller i synnerhet att barnets bästa bäst tillgodoses av

- a) förebyggande av alla former av våld och främjande av positiv barnuppfostran, med betoning på att nationellt samordnat arbete behöver fokusera på primär våldsprevention

- b) tillräckliga investeringar i personal samt ekonomiska och tekniska resurser för att genomföra ett barnrättsbaserat och integrerat system för skydd av och stöd till barn.

62. Artikel 6 (liv, överlevnad och utveckling). Skydd från alla former av våld måste beaktas inte bara mot bakgrund av barnets rätt till "liv" och "överlevnad", utan även med avseende på rätten till "utveckling", som ska tolkas i linje med det övergripande målet, som är skydd av barn. Därmed innefattar konventionsstatens skyldighet ett heltäckande skydd mot våld och utnyttjande som kan äventyra ett barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Kommittén förväntar sig att staterna ska tolka ordet "utveckling" i dess vidaste bemärkelse, som ett helhetsbegrepp som omfattar barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska, psykologiska och sociala utveckling. Genomförandeåtgärder ska syfta till att uppnå optimal utveckling för alla barn.

63. Artikel 12 (rätten att bli hörd). Kommittén är av åsikten att barns deltagande främjar skydd av barn, och att skydd av barn är nyckeln till deltagande. Barnets rätt bli hörd börjar redan med mycket små barn, som är särskilt sårbara för våld. Barns åsikter måste efterfrågas, och de ska beaktas som ett obligatoriskt steg i alla skeden inom ramen för ett förfarande för att skydda barn. Barnets rätt att bli hörd har särskild betydelse i våldssituationer (se kommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009), punkt 118 ff.). När det gäller familj och barnuppfostran har kommittén uttryckt att denna rättighet spelar en förebyggande roll i bekämpningen av alla former av våld i hemmet och familjen. Kommittén understryker även betydelsen av att barn deltar i framtagandet av förebyggande strategier i allmänhet, samt i skolan, i synnerhet när det gäller att undanröja och förebygga mobbning och andra former av våld i skolan. Initiativ och program som är inriktade på att stärka barnets egen förmåga att undanröja våld bör stödjas. Att uppleva våld minskar känslan av egenmakt, och därför behövs det lyhörda åtgärder för att säkerställa att insatser för skydd av barn inte gör barn än mer maktlösa, utan bidrar positivt till deras återhämtning och återanpassning genom att varsamt skapa förutsättningar för deras eget deltagande. Kommittén noterar att särskilt marginaliserade eller diskriminerade grupper stöter på hinder för deltagande. Att ta itu med dessa hinder är särskilt relevant när det gäller skydd av barn, eftersom sådana barn ofta tillhör dem som påverkas mest av våld.

64. De följande två artiklarna har också en övergripande relevans, vilket gör dem särskilt viktiga för genomförandet av artikel 19.

65. Artikel 4 (lämpliga åtgärder). Artikel 4 ålägger konventionsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra alla rättigheter i konventionen, inklusive artikel 19. När artikel 4 i konventionen tillämpas måste det noteras att den rätt till skydd från alla former av våld som beskrivs i artikel 19 är en medborgerlig rättighet och frihet. Att genomföra artikel 19 är därför en direkt och oreserverad skyldighet för alla konventionsstater. I enlighet med artikel 4 krävs det att stater, oavsett deras ekonomiska omständigheter, vidtar alla möjliga åtgärder för att förverkliga barnets rättigheter, och att de riktar särskild uppmärksamhet mot de mest missgynnade grupperna (se kommitténs allmänna kommentar nr 5, punkt 8). Artikel 4 betonar att tillgängliga resurser måste användas i största möjliga utsträckning.

66. Artikel 5 (ledning och råd i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor). För att genomföra artikel 19 krävs ett erkännande av, och stöd för, den viktiga roll som föräldrar, släktingar, rättsliga företrädare och medlemmar av samhällsgemenskapen spelar när det gäller att ge barnet omvårdnad och skydd samt att förebygga våld. Detta synsätt står i överensstämmelse med artikel 5, som främjar respekt för omvårdares ansvarsskyldigheter, rättigheter och skyldigheter att, i enlighet med den

fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor, ge instruktioner och vägledning för barnets utövande av sina rättigheter enligt konventionen (inklusive artikel 19). (Se även punkt 72d om familjers företräde när det gäller ramar för nationell samordning och andra artiklar som är relevanta med avseende på familjer.)

67. Andra relevanta artiklar. Konventionen innehåller ett stort antal artiklar som explicit eller implicit rör våld samt skydd av barn. Artikel 19 ska läsas i förening med dessa artiklar. Dessa heltäckande referenser visar att det är nödvändigt att ta hänsyn till vilket genomgripande hot våld i alla dess former är mot genomförandet av barnets rättigheter, och att säkerställa att barn skyddas i alla livssituationer och i alla utvecklingskedan.

VI. Ram för nationell samordning rörande våld mot barn

68. Bortom nationella handlingsplaner. Kommittén är medveten om att många nationella handlingsplaner som har antagits av konventionsstaterna för att genomföra barnets rättigheter innefattar åtgärder för att förbjuda, förebygga och undanröja alla former av våld mot barn. Sådana handlingsplaner bidrar visserligen till att barn kan åtnjuta sina rättigheter i högre grad, men har i mångt och mycket varit svåra att genomföra, granska, utvärdera och följa upp. Exempelvis har de ofta saknat koppling till den övergripande utvecklingen av politik, program, budget och samordningsmekanismer. Kommittén föreslår, med ändamålet att inrätta ett mer genomförbart och smidigt instrument, en ”ram för samordning rörande våld mot barn” som omfattar alla barnrättsbaserade åtgärder för att skydda barn från våld i alla dess former och till stöd för en skyddande miljö.²⁴ En sådan ram för samordning kan användas i stället för nationella handlingsplaner där de ännu inte finns, eller där de har visat sig vara tungrodda. Där nationella handlingsplaner i praktiken redan genomförs kan ramen för samordning ändå komplettera dessa åtgärder, stimulera till diskussion och generera nya idéer och resurser så att de fungerar ännu bättre.

69. Ram för nationell samordning rörande våld mot barn. Denna ram för samordning kan tillhandahålla en gemensam referensram och en mekanism för kommunikation mellan statliga departement och även för statens och civilsamhällets aktörer på alla nivåer när det gäller vilka åtgärder som behövs, över hela skalan av åtgärder, och vid vart och ett av de ingripandestadier som fastställs i artikel 19. Ramen kan främja flexibilitet och kreativitet och tillåta utveckling och genomförande av initiativ som leds samtidigt av staten och samhället, men som ändå ryms inom en övergripande och samordnad ram. Kommittén har i sina tidigare rekommendationer och allmänna kommentarer, inklusive i sin allmänna kommentar nr 5 om allmänna åtgärder för genomförande av konventionen om barnets rättigheter, redan uppmanat konventionsstaterna att ta fram planer och strategier för specifika aspekter av konventionen (till exempel rättskipning för unga lagöverträdare eller tidig barndom). Det är i detta sammanhang som kommittén rekommenderar framtagandet av en ram för nationell samordning när det gäller skydd mot alla former av våld, inklusive heltäckande förebyggande åtgärder.

70. Olika utgångslägen. Kommittén konstaterar att det i de flesta länder är en stor utmaning att skydda barn mot alla former av våld och att konventionsstaterna utformar och genomför åtgärder från mycket olika utgångslägen vad gäller befintliga rätts-, institutions- och tjänsteinfrastrukturer, kulturella sedvänjor, yrkeskompetens samt resursnivåer.

²⁴ Se även de övergripande rekommendationerna från den oberoende experten för FN:s studie om våld mot barn (A/61/299), punkt 96.

71. Processen att utarbeta ett ramverk för nationell samordning. Det finns ingen generell modell för ramar för samordning rörande frihet från alla former av våld. Vissa länder har investerat i ett separat system för skydd av barn, medan andra föredrar att integrera skyddsfrågor i ordinarie system för genomförande av barnets rättigheter. Erfarenheten visar att processen då ett system tas fram är avgörande för att genomförandet ska bli framgångsrikt. För att säkerställa att representanter på hög nivå för alla intressentgrupper ska kunna delta och inta ledande befattningar krävs att man på ett kompetent sätt underlättar för dem, eventuellt genom en sektorsövergripande arbetsgrupp med lämplig beslutsmakt, som träffas regelbundet och som vågar ha höga ambitioner. Ett system för förebyggande och skydd mot alla former av våld bör bygga på styrkorna i befintliga formella och informella strukturer, tjänster och organisationer. Luckor bör identifieras och fyllas med utgångspunkt i skyldigheterna som beskrivs i artikel 19 och konventionen mer allmänt sett, andra internationella och regionala människorättsinstrument, samt med stöd i den vägledning som ges i Förenta Nationernas studie om våld mot barn, denna allmänna kommentar och andra stöd för genomförande. Nationell planering bör vara en transparent och samrådsbaserad process som presenteras öppet för allmänheten med garantier att staten, ickestatliga organisationer, experter inom forskning och yrkespraxis, föräldrar och barn deltar. Den bör vara tillgänglig och begriplig för både vuxna och barn. Ramen för nationell samordning bör vara fullt kostnadsberäknad och finansierad, inklusive personalresurser och tekniska resurser, och ska om möjligt presenteras inom den nationella barnbudgeten.

72. Delar som ska integreras i ramar för nationell samordning. Följande beståndsdelar behöver integreras i åtgärderna (lagstiftande, administrativa, samt sociala och avseende utbildning) och insatsstadierna (från förebyggande till återhämtning och återanpassning):

- a) *Barnrättsbaserat synsätt.* Detta synsätt grundar sig i förklaringen om barn som rättighetsinnehavare och inte som föremål för vuxnas välvilliga handlingar. Det innefattar att, med beaktande av den fortlöpande utvecklingen av barnets eller barnens förmågor, respektera barn, uppmuntra till samråd och samarbete med dem samt till att barn agerar aktivt i utformandet, genomförandet, granskningen och utvärderingen av ramen för samordning och specifika åtgärder inom den.
- b) *Genusperspektivet när det gäller våld mot barn.* Konventionsstaterna bör säkerställa att politik och åtgärder beaktar de skilda risker som flickor och pojkar möter när det gäller olika former av våld i olika sammanhang. Stater bör motverka alla former av könsdiskriminering som en del av en övergripande våldsförebyggande strategi. Detta innefattar att motverka könsbaserade stereotyper, maktobalanser, ojämlikheter och diskriminering som stöder och befäster användandet av våld och tvång i hemmet, i skolan och i utbildningsmiljöer, i lokalsamhället, på arbetsplatsen, på institutioner och i samhället i vidare bemärkelse. Män och pojkar måste aktivt uppmuntras att vara strategiska partner och allierade, och tillsammans med kvinnor och flickor ges möjligheter att öka respekten för varandra och förbättra sin förståelse för hur könsdiskriminering och dess våldsamma uttryck ska stoppas.
- c) *Primärt (allmänt) förebyggande.* Se punkt 42 i denna allmänna kommentar för detaljer.

d) *Familjens primära ställning när det gäller omvårdnad av barn och skyddsstrategier.*²⁵ Familjer (inklusive släkt och andra former av omvårdnadsarrangemang av familjetyp) har störst potential att skydda barn och förebygga våld. Familjer kan även skydda och förstärka barnets förmåga att skydda sig självt. Därför måste behovet att stärka familjelivet, stödja familjer och arbeta tillsammans med dem när det gäller utmaningar vara prioriterad verksamhet för skydd av barn vid varje insatsstadium, i synnerhet förebyggande (genom att etablera god omvårdnad av barn) och vid tidiga insatser. Kommittén är emellertid medveten om att mycket av det våld som barn utsätts för, inklusive sexuella övergrepp, sker inom ett familjesammanhang, och betonar nödvändigheten av att ingripa i familjer om barn utsätts för våld av andra familjemedlemmar.

e) *Motståndskraft och skyddsfaktorer.* Det är av avgörande vikt att förstå motståndskrafts- och skyddsfaktorer, det vill säga interna och externa styrkor och stöd som främjar personlig säkerhet och minskar förekomsten av övergrepp och vanvård och deras negativa konsekvenser. Skyddsfaktorer innefattar stabila familjer, omvårdande barnuppfostran av vuxna som tillgodoser barnets fysiska och psykosociala behov, positiv disciplin utan våld, en trygg anknytning från barnets sida till åtminstone en vuxen person, stödjande relationer med kamrater och andra (inklusive lärare), en social miljö som främjar positiva sociala, icke-våldsamma och icke-diskriminerande attityder och beteenden, höga nivåer av social sammanhållning inom samhällsgruppen och blomstrande sociala nätverk och kontakter i grannskapet.

f) *Risikfaktorer.* Det måste vidtas proaktiva, skraddarsyddna åtgärder för att minska de riskfaktorer som enskilda barn eller grupper av barn kan utsättas för i allmänhet eller i speciella sammanhang. Här ingår föräldrelaterade riskfaktorer i form av alkohol- och drogmisbruk, problem med psykisk hälsa och social isolering, liksom familjelerade riskfaktorer i form av fattigdom, arbetslöshet, diskriminering och marginalisering. På en universell nivå anses alla barn 0–18 år som sårbara tills deras neurologiska, psykiska och sociala tillväxt och utveckling är fullbordad. Spädbarn och småbarn löper högre risk eftersom deras hjärna befinner sig under utveckling och de är fullständigt beroende av vuxna. Både pojkar och flickor riskerar att utsättas för alla former av våld, men våldet har ofta en könsaspekt.

g) *Barn i potentiellt utsatta situationer.* Grupper som troligtvis kommer att utsättas för våld är bland annat barn som inte bor med sina biologiska föräldrar, utan i olika former av alternativ omvårdnad, som inte har registrerats vid födelsen, som lever i gatumiljöer, som är eller uppfattas vara lagöverträdare, som har psykiska funktionsnedsättningar, sensoriska funktionsnedsättningar, inlärningssvårigheter, psykosociala funktionsnedsättningar och medfödda, förvärvade eller kroniska sjukdomar eller allvarliga beteendestörningar, som tillhör ursprungsbefolkningar²⁶ eller

²⁵ Se även Guidelines for the Alternative Care of Children (riktlinjer för alternativ omvårdnad av barn).

²⁶ I en del samhällen är, i motsats till när det gäller familjer som inte är ursprungsfolk, "vanvård" till skillnad från "övergrepp" den främsta orsaken som leder till att barn som tillhör ursprungsbefolkningar flyttas från sina familjer. Icke-bestrafande familjestödster och ingripanden som direkt åtgärdar orsaker (som fattigdom, boende och historiska omständigheter) är ofta mer lämpliga. Specifika åtgärder krävs ofta för att bemöta

andra etniska minoriteter, tillhör religiösa eller språkliga minoriteter, som är lesbiska, homosexuella, transpersoner eller transsexuella, som löper risk att fara illa på grund av skadliga traditionella sedvänjor, har ingått äktenskap (framför allt flickor, och särskilt men inte uteslutande tvångsäktenskap), som utför farligt arbete, inklusive de värsta formerna av barnarbete, som är i rörelse som migranter eller flyktingar, eller som är fördrivna eller offer för trafficking, som redan har upplevt våld, som utsätts för och blir vittne till våld i hemmet och i samhällsgemenskapen, som befinner sig i urbana miljöer med låg socioekonomisk status, där skjutvapen, vapen, narkotika och alkohol kan vara lättillgängliga, som lever i områden med risk för olyckor och katastrofer eller i giftiga miljöer, som påverkas av hiv/aids eller själva är hiv-smittade, som är undernärda, som har andra barn som omvårdare, som själva tar hand om och leder hushåll, som är födda av föräldrar som själva är yngre än 18 år, är oönskade, för tidigt födda, eller födda som del av en flerbarnsfödelse, som är inlagda på sjukhus med otillräcklig tillsyn av eller kontakt med omvårdare, som har tillgång till IKT utan adekvata skyddsinställningar, utan tillsyn och utan kunskap och förutsättningar att skydda sig själva. Barn i nödsituationer är extremt sårbara för våld när social eller väpnad konflikt, naturkatastrofer eller andra komplexa och kroniska nödsituationer medför att sociala system kollapsar, barn skiljs från sina vårdnadshavare, och omvårdande och säkra miljöer skadas eller till och med förstörs.

h) *Resurstilldelning*. Personalresurser samt ekonomiska och tekniska resurser som behövs i olika sektorer måste tilldelas i den största utsträckning tillgängliga resurser tillåter det. Robusta granskningsmekanismer måste utvecklas och genomföras för att säkerställa ansvarsskyldighet när det gäller tilldelning av budgetmedel och att de används ändamålsenligt.

i) *Samordningsmekanismer*. Det måste finnas uttryckligen beskrivna mekanismer för att säkerställa verklig samordning på centrala, regionala och lokala nivåer, mellan olika sektorer och med civilsamhället, inklusive den empiriska forskarmiljön. Dessa mekanismer måste stödjas av de administrativa åtgärderna.

j) *Ansvarsskyldighet*. Det måste säkerställas att konventionsstaterna, nationella och internationella organ och organisationer, och relevanta intressenter inom civilsamhället proaktivt och samarbetsmässigt inrättar och tillämpar standarder, indikatorer, verktyg och system för granskning, mätning och utvärdering i syfte att uppfylla sina skyldigheter och åtaganden att skydda barn mot våld. Kommittén har konsekvent uttryckt sitt stöd för system för ansvarsskyldighet, i synnerhet genom datainsamling och dataanalys, framtagande av indikatorer, granskning och utvärdering samt stöd för oberoende människorättsorganisationer. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna offentliggör en årsrapport om de framsteg som gjorts när det gäller förbud, förebyggande och undanröjande av våld, lägger fram den för parlamentet för övervägande och diskussion, och inbjuder alla berörda parter att förhålla sig till den information som rapporten innehåller.

VII. Resurser för genomförande och behovet av internationellt samarbete

73. Konventionsstaternas skyldigheter. Kommittén anser, mot bakgrund av konventionsstaternas skyldigheter enligt bland annat artikel 4 och 19, att resursbegränsningar inte kan rättfärdiga en konventionsstats försummelse att vidta några, eller tillräckliga, åtgärder som krävs för att skydda barn. Konventionsstaterna uppmanas därför att anta ramar för samordning av omvårdnad och skydd av barn som är heltäckande, strategiska och har en tidsplan. Kommittén understryker i synnerhet nödvändigheten att samråda med barn om framtagandet av dessa strategier, ramar, och åtgärder.

74. Källor till stöd. Med anledning av de olika utgångslägen som belystes i punkt 70, och med utgångspunkten att budgetar på nationella och decentraliserade nivåer bör vara den primära källan till medel för omvårdnads- och skyddsstrategier för barn, riktar kommittén konventionsstaternas uppmärksamhet på de vägar till internationellt samarbete och bistånd som beskrivs i artikel 4 och 45 i konventionen. Kommittén uppmanar följande samarbetspartner att, både ekonomiskt och tekniskt, stödja program för skydd av barn, inklusive utbildning, med fullständigt beaktande av kraven i artikel 19 och konventionen som helhet:²⁷ konventionsstater som tillhandahåller utvecklingsamarbete, givarinstitutioner (inklusive Världsbanken, privata källor och stiftelser), FN-organ och FN-organisationer, samt andra internationella och regionala organ och organisationer. Detta ekonomiska och tekniska stöd bör tillhandahållas genom starka och jämlika partnerskap på nationell och internationell nivå. Barnrättsbaserade skyddsprogram bör vara en av huvudbeståndsdelarna när det gäller att stödja hållbar utveckling i länder som får internationellt bistånd. Kommittén uppmanar även sådana organ att fortsätta arbeta med kommittén, generalsekreterarens särskilda representant för våld mot barn, och andra internationella och regionala människorättsmekanismer, med detta mål i sikte.

75. Resurser som behövs på internationell nivå. Investering behövs även på följande områden på internationell nivå för att hjälpa konventionsstaterna att uppfylla sina skyldigheter enligt på artikel 19.

a) Personalresurser: förbättrad kommunikation, samarbete och individuellt utbyte inom och mellan yrkessammanslutningar (till exempel organisationer/institutioner som arbetar med medicin, psykisk hälsa, socialt arbete, juridik, utbildning, övergrepp och vanvård, akademi/forskning, barns rättigheter och utbildning); förbättrad kommunikation och samarbete inom och mellan det civila samhällets grupper (till exempel forskarsamhällen, ickestatliga organisationer, barnledda organisationer, konfessionella organisationer, organisationer för personer med funktionsnedsättning, gemenskaps- och ungdomsgrupper, och individuella experter som är inblandade i utveckling och utbyte av kunskap och praxis).

b) Ekonomiska resurser: förbättrad samordning, granskning och utvärdering av givarbistånd, vidareutveckling av analyser av ekonomiskt kapital och humankapital för att ekonomer, forskare och konventionsstaterna ska kunna mäta kostnaderna för att fullt ut genomföra barnskyddssystem som har helhetssyn (med betoning på primärt förebyggande), i jämförelse med kostnaderna för att hantera de direkta och

²⁷ Se allmän kommentar nr 5 (punkt 61, 62 och 64) om behovet av att integrera barnets rättigheter i internationellt samarbete och tekniskt bistånd, behovet av att sådant samarbete och bistånd vägleds av och främjas till fullo av konventionen, tilldelning av en betydande del av internationell hjälp och bistånd specifikt till barn och behovet av att strategidokumentet för minskad fattigdom innefattar ett starkt fokus på barnets rättigheter.

indirekta effekterna av våld på individnivå, samhällsnivå, nationell nivå och internationell nivå (även mellan generationer) och översyner som görs av internationella finansinstitutioner av ”deras politik och verksamhet för att beakta den påverkan de kan ha på barn”.²⁸

c) Tekniska resurser: evidensbaserade indikatorer, system, modeller (inklusive lagstiftningsmodeller), verktyg, riktlinjer och standarder att användas av samhällsgemenskaper och yrkesutövare, med vägledning i hur de ska anpassas för olika sammanhang; en plattform för systematiskt av information (kunskap och praxis), klarhet och transparens i all budgetering för barns rättigheter och skydd av barn, samt granskning av barnskyddets resultat under ekonomiska upp- och nedgångscyklor och ogynnsamma omständigheter (tekniskt bistånd bör inrättas över tid, genom information, modeller och relaterad utbildning).

76. Regionalt och internationellt gränsöverskridande samarbete. Förutom utvecklingsbistånd behövs även samarbete för att åtgärda gränsöverskridande frågor som gäller skydd av barn, till exempel barn som rör sig över gränser – antingen som ensamkommande eller med sina familjer – antingen frivilligt eller under tvingande omständigheter (på grund av till exempel konflikt, svält, naturkatastrofer eller epidemier) vilket kan utsätta barn för risk att komma till skada, gränsöverskridande handel med barn för arbete, sexuellt utnyttjande, adoption, avlägsnande av kroppsdelar eller andra ändamål, gränsöverskridande konflikter som kan äventyra ett barns säkerhet och tillgång till skyddssystem, även om barnet är kvar i sitt ursprungsland, katastrofer som påverkar flera länder samtidigt. Specifika lagar, policyer, program och partnerskap kan krävas för att skydda barn som påverkas av gränsöverskridande barnskyddsfrågor (till exempel it-brott och extraterritoriell lagföring av personer som begår sexuella övergrepp mot barn genom resor och turism, samt människohandlare som sysslar med trafficking av familjer och barn), oavsett om dessa barn är i traditionella omvårdnadssituationer, eller i praktiken har staten som omvårdare, som i fallet med ensamkommande barn.

²⁸ A/61/299, punkt 117.